

Tieteen vapaus, minne olet matkalla? Saksan yliopistot muutoksessa

Markkinatalouden tunkeutuminen yliopistoihin Euroopan unionin yliopistopolitiikan tuella uhkaa tieteen ja tutkimuksen vapautta Saksassa.

SAKSASSA TIETEEN VAPAUTTA on korostettu yliopistojen toiminnan lähtökohtana Ranskan vallankumouksesta, vuodesta 1789, lähtien. Sitä aiemmin Euroopassa elettiin varsin kurinalaisessa yliopistokoulutuksen maailmassa. Yliopiston yhteydessä tieteen vapaudesta käytetään käsitettä akateeminen vapaus. Se jaetaan tieteentekijän vapauteen ja akateemisen instituution vapauteen, johon on liitetty kollegiaalinen yliopistohallinto.

Ennen Ranskan vallankumousta tieteen vapautta uhkasi hallitusvallan sääntely, nyt sitä uhkaa markkinatalouden tunkeutuminen yliopistoon ehtoineen. Tieteen tekemistä suunnataan Euroopan unionin yliopistopolitiikan tuella. Saksalaistutkijat ovat viime vuosikymmeninä julkaisseet kriittisiä, varsin yhden-suuntaisia analyyseja yliopiston muutoksesta etenkin omalla kielellään. Valtakysymykset vaikuttavat tieteentekijöiden kokemuksiin omasta toimintavapaudestaan.

YLIOPISTON JA YHTEISKUNNAN VALTASUHDE

Tieteelliseen vapauteen luetaan tutkijoiden ja opettajien toiminta- ja ilmaisunvapaus sekä yliopiston itsenäinen toimintavapaus. Historian kuluessa yhteis-

kunta on yrittänyt rajoittaa akateemista vapautta suoraan tai epäsuorasti (Himpl 2017). Euroopan valtaapitävät, kuten katolinen kirkko, kuninkaat ja keisarit sekä demokratioiden aikana poliitikot ja virkamiehet, ovat yrittäneet vaikuttaa tieteentekoon omista intresseistään käsin. Nykyisellään Euroopan unioni korkeakoulustrategioineen on huomattava vallankäyttäjä, jonka tuorein strategia on vuodelta 2022. Sen luomia linjoja Saksassa tulkitsee siskäläisen opetus- ja tutkimusministeriön (Bundesministerium für Bildung und Forschung) lisäksi CHE Centrum für Hochschulentwicklung. (Commission Communication on a European strategy for universities 2022; CHE Centrum für Hochschulentwicklung). EU-politiikka on Saksassakin tuonut yritysmaailman yliopistojen vallankäytön piiriin.

Filosofi Immanuel Kant analysoi Ranskan vallankumouksen vapauden korostamisen idean ja Saksan yliopistolaitoksen törmäyskurssia 1700-luvun lopussa *Puhtaan järjen kritiikissään* (*Kritik der reinen Vernunft*) tieteen kiistasta (Brandt 2003). Saksalaisyliopistoissa oli tuolloin neljä tiedekuntaa, joista kolme oli ylemmän ja yksi alemman tason. Ylemmän tason tiedekunnat tuottivat hallitusvallalle virkamiehiä,

tuomareita ja lääkäreitä sekä kirkolle pappeja. Aleman tason tiedekunta taas tuotti ajan tulkinnan mukaan käytännöllisesti katsoen hyödytöntä filosofista ja luonnontieteellistä teoreettista oppineisuutta. Ylemmissä tiedekunnissa vallitsi dogmaattinen opetus, alemmassa tiedekunnassa taas noudatettiin akateemista vapautta. Tiedekuntien arvo määritettiin välittömän hyödyn mukaan, mitä Kant piti epätasa-arvoisena, arvioi Kantiin perehtynyt filosofi Reinhard Brandt (Brandt 2003.)

Tieteenalojen erilaisuus synnyttikin laajan kritiikin yliopiston ulkopuolisten harjoittamaa holhous- ta kohtaan, mikä joudutti tieteen vapautteen perustuvan Humboldt-yliopiston perustamista Berliiniin vuonna 1810. Humboldttilaisuus syntyi valistuksen jälkeisessä hengessä vastarintana sille, että yliopistosta oli tullut käytännön tarpeita palveleva koulutuslaitos. Filosofit Wilhelm von Humboldtilta nimensä saanut yliopisto korosti tieteellistä vapautta ja luovuutta. Sen opetus lähti tutkimuksesta, ja tutkimus eli vapauden ja luovuuden ilmapiirissä. (Eichler 2012.)

Akateemisen vapauden aate levisi Ranskan valankumouksen hengessä koko Eurooppaan, missä se kukoisti aina 1900-luvun loppupuolelle asti. Välissä oli kansallissosialismin aika omine ohjausmekanismeineen. Toisen maailmansodan jälkeinen edistysusko heijastui yliopistojen toimintaan niiden laajennuksina ja hyvinvointivaltion rakentamista tukevana tutkimustoimintana. Yhteiskuntatieteistä tuli tärkeitä niin Saksassa kuin muuallakin Euroopassa. (Stapelfeldt 2009; Stichweh 2016.)

Sotien jälkeinen edistyksen ilmapiiri joutui koko Euroopassa marxilaisen kritiikin kohteeksi vuodesta 1968 alkaen. Saksan liittotasavallan tiedeneuvoston puheenjohtajan, juridiikan professori Ludwig Raiserin, tulkinta vuoden 1964 tilanteesta kuvasti suurta huolta: professoreita ei ollut tarpeeksi, ja yliopistot täytyivät uusista opiskelijoista, joista osa ei ollut yliopistotasoa (Raiser 1964). Yliopistoon oli vapaa pääsy. Ratkaisuksi hän ehdotti alempia tutkintoja osalle tulijoista – ammattikorkeakoulut perustettiinkin vuonna 1968 – lisää professoreita muun muassa ulkomailta, kolmen, neljän lukukauden jälkeen suoritettavia välitutkintoja sekä huomion kiinnittä-

mistä tieteellisen jälkikasvun turvaamiseen.

Tilanne kuitenkin ryöstäytyi käsistä, ja Länsi-Saksassa alkoi yliopistokapinointi jo vuotta ennen länsimaiseksi esikuvaksi noussutta Pariisin yliopiston opiskelijoiden kapinaa vuonna 1968 (Herms 2002). Marxilaisessa hengessä yliopistoon vaadittiin demokraattisia sisäisiä uudistuksia sekä marxilaista lähestymistä tutkimukseen ja opetukseen. Ajanjaksosta muistuttaa Berliinissä toimiva Rosa Luxemburg Stiftung, tieteellistä julkaisutoimintaa harjoittava säätiö. Itä-Saksan yliopistoissa toimittiin aina vuoteen 1990 asti marxilaisen doktriinin mukaan.

Kun Saksan demokraattinen tasavalta oli yhdistynyt Saksan liittotasavaltaan vuonna 1990, jouduttiin vähitellen törmäyskurssille markkinataloudellisten uusliberalististen arvojen kanssa. Kysymys oli nyt amerikkalaisperäisen taloudellisen ideologian suhteesta ordoliberalistiseen saksalaiseen yhteiskuntaan. Akateeminen vapaus harjoittaa tutkimusta ja sitä koskevaa opetusta horjui. Kollegiaalinen yliopistohallinto sai uuden sisällön, kun tieteellisen toiminnan argumentit muuttuivat poliittis-taloudellisiksi eli kilpailulliseksi yritysyliopistoksi. (Etzkowitz ym. 2017; Dewes 2021; Koskiahho 2022a.)

YLIOPISTO ON KAHDEN KERROKSEN TALO

Keräsin vuosina 2022–23 sähköpostitse aineiston haastatteleamalla kymmentä Saksan yliopistoissa toimivaa kokenutta tutkijaopettajaa, jotka edustivat humanistisia tieteitä, yhteiskuntatieteitä ja arkkitehtuuria. Alustavan analyysini perusteella heidän arvionsa omasta tutkimus- ja opetusympäristöstään ovat yhdenmukaisia. Eräs keskusaksalaisen 25 000 opiskelijan yliopistossa toimiva yliopistotutkija kertoo seuraavasti:

”Professoreita arvioidaan ja ’mitataan’ viiden vuoden välein. Yliopistojohto arvioi, paljonko tieteenala on saanut ulkopuolista rahoitusta. Jos sitä ei ole ollut riittävästi, maine heikkenee. Eri tieteenalat ja professorit eriytyvät toisistaan. Rahanansainnan pakko johtaa siihen, ettei yliopistossa professoreita lukuun ottamatta ole enää vakinaista opetus- ja tutkimushenkilökuntaa. Kokopäiväisestä tieteellisestä henkilökunnasta 81 prosenttia on

TUTKIMUSTA TEKEVILLÄ ON MAHDOLLISUUS LAAJEMPAAN MAINEESEEN KUIN NIILLÄ, JOIDEN ON INVESTOITAVA PALJON OPETUKSEEN JA OPISKELIJOIDEN OHJAUKSEEN.

määräaikaisia. Yliopiston rahoittamat tieteentekijät ovat samoin määräaikaisia.

Tieteentekijöiden on ponnisteltava entistä enemmän tuottaakseen mahdollisimman hyvää tutkimusta. Tilanne johtaa kuitenkin ei-tuotavaan kilpailuasetelmaan. Saadakseen 50 prosentin rahoituksen väitöskirjatutkijan on pakko opettaa. Hallinnollinen työ on pakollista kaikille, sen lisäksi että tutkimuksenteon pitäisi olla pääasia. Ulkopuolisen rahoituksen turvin tutkivien ei välttämättä ole pakko opettaa, mutta opetuksesta poisjäämisellä taas olisi huono puolensa tulevaisuutta, sijoittumista ja yliopistouraa ajatellen. Opiskelijoiden kannalta tilanne on huono, koska opetukseen ei paneuduta. Julkisyhteisöllinen yliopisto on edelleen byrokraattis-valtiollisesti kontrolloitu mutta markkinoistunut ja muistuttaa privatisoitumista.”

Tutkijan mukaan yliopisto on kahden luokan yhteisö.

”Tutkimusta tekevillä on mahdollisuus laajempaan maineeseen kuin niillä, joiden on investoitava paljon opetukseen ja opiskelijoiden ohjaukseen. Omassa yliopistossani oppiaineet eroavat suuresti siinä, paljonko tutkijoille maksetaan opetuksesta: filosofit saavat vain kaksi kolmannesta siitä kuin historian tutkijat. Tämä voi johtua myös siitä, että filosofiassa halutaan säästää. Opetuksen hinta määräytyy oppiaineen oman päätöksen mukaisesti. Varsinaisista markkinoista ei kuitenkaan ole kysymys, koska opettajaksi haluavia tai soveltuvia on vähän. Myös yliopiston kolmanteen tehtävään osallistuminen on pakollista. Kolmatta tehtävää toteutetaan opetuksen kustannuksella.”

Opettajat, tutkijat ja opiskelijat ovat ahkerasti protestoineet meneillään olevaa muutosta sekä oman työ- ja opiskelutilanteensa kannalta että muutoksen uusliberalistisen luonteen vuoksi (Celikates ym. 2021; Koskiaho 2022b). Yliopistotutkija kommentoi tilannetta:

”Määräaikaisuus koetaan huomattavaksi ongelmaksi. Siksi järjestetään paljon mielenosoituksia ja lakkoja, jotka suuntautuvat opetusvoimien prekarioitumista vastaan. Muistellaan aiempaa yliopistoa, jossa työskenneltiin velvollisuudesta ja pitkäaikaisesti. Nyt yliopistossa tehtäviä määräikaistetaan ja ulkoistetaan sekä halpuutetaan.”

Samanaikaisesti Saksan yliopistoja ravisuttavien muutosten kanssa Euroopassa on siirrytty digiaikaan. Yliopistot ovat yhä monipuolisemmin vuorovaikutuksessa yhteiskunnan kanssa, ja tietoa välitetään digitaalisessa muodossa. Taloudellisen vallan vaikuttaminen yliopistoon kompleksisoituu, kun moninaiset informaatiokanavat vaikuttavat osaltaan siihen, mitä yliopistossa tapahtuu ja mikä kuva siitä välittyy yhteiskuntaan. On alkanut näkyä huolta digitaalisuuden ja vallan keskinäisestä kytkeytymisestä. Lähinnä luonnontieteiden ja digitalisuuden suhde kestäväyksenäkökulmasta on ajankohtainen aihe Euroopassa (Digital Reset 2022).

Saksassakin on yhä enemmän suunnitelmia digitaalisesta opetuksesta ja yliopisto-opiskelun siirtämisestä verkkoon. Aiemmin kysymys tieteen vapaudesta sijoittui yliopistojen seinien sisälle. Kun se nyt on laajenemassa koko yhteiskunnan, kansainvälisen yhteisön ja tieteentekemisen väliseksi epämääräiseksi suhteeksi, tutkimuskin on aiempaa soveltavampaa, tuotteeseen tähtäävää innovaatio toimintaa. Saksan laajassa ammattikorkeakouluverkostossa tehdään innovaatio toimintaa tukevaa soveltavaa tutkimusta. Eri korkeakoulutyyppeiden yhteensovittamisen trendi on ajankohtainen Saksassakin: nykyisellään korkeakouluja on nelisen sataa, joista yliopistoja on vain neljännes (Koskiaho 2022a).

Kansalaistutkimus on levittänyt tutkimusta yliopiston ja tutkimuslaitosten seinien ulkopuolelle. Etätyöskentelyn myötä tutkimusta harjoitetaan missä tahansa. Opiskelun käsite on väljentynt: elinikäinen

AIEMMIN TIETEEN VAPAUESTA KESKUSTELTIIN YLIOPISTOJEN SEINIEN SISÄLLÄ, NYT KYSYMYS ON LAAJENEMASSA KOKO YHTEISKUNTAAN JA KANSAINVÄLISEEN YHTEISÖÖN.

opiskelu voi olla kansainvälistä verkostoetäopiskelua tai yrityksen ja yliopiston välistä yritysopiskelua (Fényes & Glaubitz 2016). Samalla yliopistoon kohdistetaan valtaa yhä moninaisemmilta kentiltä ja yhä moninaisemmissa muodoissa.

VALTASUHDE TUO ONGELMIA

Vuosisatojen ajan yliopiston ja sen toimijoiden vapautta on pyritty rajoittamaan eri tavoin. Rajoitukset ovat koskeneet tieteen harjoittamista, tutkimusta, opetusta ja opiskelua, toisaalta itsemääräytyvästi omin valinnoin ja toisaalta yliopiston ulkopuolisen yhteiskunnan ja sen valtatekijöiden puuttumisena tehdyn työn tavoitteisiin, sisältöön ja tuloksiin sekä niiden käyttöön yhteiskunnassa. Kantin mukaan todellisessa yliopistossa kohtasivat toisensa vapaus, tieteellinen intressi, totuus ja järki. Berliiniin perustetussa humboldtilaisessa yliopistossa pyrittiinkin noudattamaan kantilaisia ideoita. Yliopisto kokonaisuudessaan pyrki totuuteen vapaana valtiollisista pakoista. Historian kautta saattoi ymmärtää kokonaisuutta. (Rüegger 2010.)

Nyt tilanne on toinen. Teologi ja aktivisti Hans-Ulrich Rüegger toteaa, että yksi yliopiston perustekijä on tieteellinen vuorovaikutus: yliopiston tulisi olla dialoginen. Totuuteen pyrkiminen on samalla vastuuta ajatuksen vapaudesta. Tieteellinen tietoisuus taas sisältää kokonaisvaltaisen tietoisuuden yhteisestä suorituksesta, josta kukin toimija on riippuvainen, ja samalla kukin antaa oman osuutensa kokonaisuuteen. Tieteellisen kommunikaation tulee olla riippumatonta ja luoda omat tapansa toimia. Akateeminen vapaus ei ole yksilökilpailijoiden välistä taistelua, vaan

yksilöt ovat osa yhteisyyttä, mikä on unohtunut markkinataloudellisessa kilpailullisessa yliopistosubjektissa (Rüegger 2010).

Samalla on unohtunut, että tiede ei ole vain faktojen keräämistä ja niiden työstämistä vaan vapautteen perustuva retki viidakkoon, jossa kulkija voi myös eksyä (Rüegger ym. 2009). Kulkijalla tulee olla rohkeutta uida vastavirtaan ja kyseenalaistaa vallitsevia dogmeja. Kiinnostavuuteen ja jännittävytyteen kuuluva luova asenne siirtyy jälkipolville, tuleville yliopistolaisille ja yhteiskunnan eri tehtäviin sijoittuville tutkintojen suorittaneille. Parhaimmillaan tiede ei tunnekaan rajoja, vaan se vaeltaa ilman esteitä rakentavia instituutioita. Tieteellinen tietäminen ei myöskään ole uskomista, mutta se on historian luoman kokonaisuuden tunteamista, Rüegger tutkijakumppaneineen painottaa.

Akateemiseen vapauteen kuuluvat piirteet ja vaatimukset ovat kuitenkin erilaisia kuin markkinatalouden kilpailulliset ja tehokkuusarvot, joita vaaditaan digitaalisuuteen perustuvalta ja yliopistoseiniä ulkopuolelle hajautuvalta nyky-yliopistolta.

TIETEELLÄ ON VAPAUDEN LISÄKSI VASTUU

Toimintaa ja vastatoimintaa tieteen vapauden ympärillä suhteessa yhteiskuntaan ovat kuvanneet käsitteet valta, vallankäyttö ja konfliktit (Groß & Morisch 2018). Ulkopuolinen vallankäyttäjä on vaatinut yliopistolta ja sen toimijoilta, myös opiskelijoilta, vastuullisuutta. Saksalaisista teksteistä voi päätellä, että yliopiston sisäisessä vastuussa puhutaan sekä tieteenharjoittajien omasta vastuullisuudesta että organisaation vastuullisuudesta, joka suuntautuu sekä tieteenharjoittajien että rahoittajien ja yhteiskunnan suuntaan. Taustalla on myös tieteenharjoittajan kytkeytyminen globaaliin tiedeyhteisöön. Tieteenharjoittajalla on vastuunsa noudattaa yleisesti hyväksytyjä tutkimuksen ja siihen liittyvän opetuksen, saksalaisittain humboldtilaisia, pelisääntöjä, jotka opitaan käytännössä, kun tehdään opinnäytteitä ja harjoitetaan niiden jälkeistä tutkimusta.

Yhteiskunta, sen yksityinen tai julkinen toimijataho, vaatii rahoittamaltaan tai sallimaltaan yliopistolliselta toiminnalta vastuullisuutta: yksityisen tieteenharjoittajan edellytetään toimivan vastuullisesti

TIETEENTEOSA TARVITAAN ”UUTTA FILOSOFIAA”, JOKA EI KYTKEDY VAIN TIETEENALOIHIIN VAAN JOKA TUNNISTAA AIEMMISTA RAJOITTEISTA VAPAAN TYÖSKENTELYN.

tutkimuksessaan ja opetuksessaan kuten opiskelijan opiskelussaan. Saksassakin yksityisen tutkimusrahoituksen osuus suhteessa julkiseen rahoitukseen on jatkuvasti kasvanut erityisesti 2010-luvulta alkaen. Yksityinen ja julkinen rahoitus kohdistuu pääosin eliittiyliopistoiksi kutsuttuihin saksalaisiin tutkimuspainotteisiin yliopistoihin, joten yksityissektorin valta tutkimuksessa lisääntyy. (Kreckel 2020.) Tieteenharjoittajan suora vastuullisuus kohdistuu tällöin myös yksityiseen rahoittajaan.

Tiedeyhteisön ulkopuolelta tuleva, tieteelliseen työhön suuntautuva kritiikki kiinnittyy taloudellisiin, poliittisiin ja moraalisiin normeihin. Arvostelijoiden mukaan tutkijat eivät tuota ”oikeita” tuloksia eivätkä tulkitse aineistojaan ”oikein” (Özmen 2021). Tieteelliseen työskentelyyn on aina kuulunut muiden tieteenharjoittajien antama tieteellinen kritiikki ja vastakritiikki, mutta tieteentekijän vastuu suhteessa yhteiskunnallisiin vaateisiin on toisenlainen. Nykyään etsitään saatavaa taloudellista hyötyä markkinatalousyhteiskunnassa, mikä periaatteessa sotii tieteen ensisijaisia kriteerejä vastaan. Kuka määrittääkään yliopiston, kysyy filosofi Reinhard Brandt (2003).

TALouden ARGUMENTTIEN YLIVALTA UHKAA TIETEEN VAPAUTTA

Kant kantoi huolta tieteen vapauden puuttumisesta tiedekunnissa. Nyt huolta kannetaan siitä, kuka määrää, mihin maailma on menossa korkeakoulutusta ja tieteellistä tutkimusta yhdentävän yliopistomallin myötä. 1800-luvun alun yliopistouudistus koski instituution sisäisiä rakenteita ja toimintoja, kun taas 2000-luvun uudistus koskee yhtäältä uudenlaisen

tieteellisyyden ja tieteen vapauden demokratisoimiskemityksen kohtaamaa uhkaa ja toisaalta taloutta koskevien argumenttien ylivaltaa uhkaa. Lisäksi näiden kahden välisissä on jännitettä eri aluetasoilla: Saksassa liittotasavallan ja osavaltioiden hallinnon välillä.

Saksassa ei vielä ole kiinnostusta tulevaisuuden tutkimukseen, joka kohdistuisi makrotekijöiden muutoksiin ja niiden aiheuttamiin sisäisiin jännitteisiin yliopistomaailmassa, vaan pitäydytään Euroopan unionin yliopistopoliittikan aiheuttamien ongelmien pohdinnassa. Markkinatalouden mukaisessa hyödyn tavoittelun ilmapiirissä tiedeyhteisön ulkopuolisten tahojen on vaikea ymmärtää tieteen vapauden peruskysymyksiä. Tehokkaasti ohjattu, käytännön innovaatiotoimintaan keskittyvä tutkimus on keskeistä tieteellisessä työskentelyssä tai ainakin suuressa osassa sitä. Se taas saattaa olla kaukana yliopistoyhteisön sisäisistä tutkimuksen vapauden ideoista.

Gießenin yliopiston käytännöllisen filosofian professori Elif Özmen sanoo, että tutkijan vastuuseen kuuluvat seuraavat hyveet: pyrkimys objektiivisyyteen, rehellisyyden tavoittelu, hyvä sietokyky, kurinalainen epäily ja epäitsekäs suhtautuminen. Niiden pohjalta toimiessaan tieteenharjoittaja tuottaa tietoa puolueettomasti, altruistisesti eikä omaa etuaan tavoitellen (Özmen 2015). Tieteen vapauden ideoihin näkökulmasta tieteellä on eettinen vastuunsa, ja siksi tarvitaan eettisesti vastuullista itseorganisoituvaa tutkimusta ja tiedettä. Samoin tiedeyhteisöt ja instituutiot tulee rakentaa etiikkakoodien varaan. Todellisuudessa tiedemaailmaa revitään ulkopuolelta eri suuntiin niin Saksassa kuin muuallakin.

Tieteen harjoitus on Saksassakin laajentunut 1800-luvulta lähtien yliopistoista tutkimuslaitoksiin, myöhemmin myös muihin korkeakouluihin. Tiedeyliopistoista pientä osaa pidetään tutkimuksen huipputyliopistoina, muut palvelevat korkeakoulupoliittikan mukaan alueita tai muuta yhteiskuntaa, kuten yritysmaailmaa. Tiedekatemat määrittävät myös tutkimustoimintaa. Saksassa luonnontieteet kehittyivät 1800-luvulla nimenomaan tiedekatemiatoiminnan rahoituksen varassa irrallaan yliopistoista. Yliopistot ovatkin olleet ratkaisemassa yhteiskunnallisia ongelmia koko historiansa ajan tutkimuksella ja

opetuksella. Ideaali vapaasta luovasta tieteellisen tiedon tuottamisesta on kuitenkin koko ajan kiehtonut tutkimuksellisesta orientaatiosta kiinnostuneita nuoria tutkijoita niin kuin heidän kokeneempia kollegojaankin.

Tieteenteossa tarvitaan ”uutta filosofiaa”, joka ei kytkeydy vain tieteenaloihin vaan joka tunnistaa aiemmista rajoitteista vapaan työskentelyn. Siinä on haastetta myös saksalaiselle tieteen vapauden tavoittelulle, toteaa modernin yhteiskuntateorian professori Rudolf Stichweh (Stichweh 2016). Saksassa on 2000-luvun alusta lähtien ennakoitu, että tulevaisuudessa ”oikeata tutkimusta” tehdään vain tutkimuslaitoksissa, ja yliopistoista tulee taas, kuten keskiajalla, enemmänkin opetusyksiköitä. Tätä kehitystä ennakoivat myös filosofian professori Jürgen Mittelstrass vuonna 2010 konferenssiesitelmässään (Mittelstrass 2010). Myöhemmät kaavailut elinikäisestä oppimisesta verkosto-opiskeluna ja innovaatio-tutkimukseen panostamisesta viittaavat tähän mahdollisuuteen. Tieteen vapaus suljetaan taas erikois-

oloissa toimivaksi harvojen etuoikeudeksi, ellei moninaisuutta pystytä käyttämään laaja-alaisesti uuden suunnan rakentamiseen. Soveltavaa tutkimusta tehdään yli tieteenrajojen, ja siihen kytetään opetus.

Taloudellisessa ajattelussa ja toiminnassa mennään kohti niin sanottua inklusiivista kapitalismia, joka on nykyistä kestävämpää taloudellisesti ja sosiaalisesti (de Jong 2021). Jos näin tapahtuu käytännössäkin, ajatukset soveltavan tutkimuksen ja opetuksen kytkemisestä kansalaisyhteiskuntaan toteutuvat joustavasti. Eliittitiede jää tutkimuslaitoksiin ja huippuyliopistoihin, ”tavallinen tiede” jalkautuu yhteiskuntaan. Näin kaavaillaan Saksankin soveltavien tieteenalojen korkeakouluissa. Samaan suuntaan taivalletaan Suomessa tammikuussa 2023 julkaistun Valtioneuvoston selonteon perusteella (Valtioneuvosto 2023).

BRIITTA KOSKIAHO

YTT, professori emerita
Tampereen yliopisto

LÄHTEET.....

- Brandt, R. (2003). *Universität zwischen Selbst- und Fremdbestimmung. Kants Streit der Fakultäten. Mit einem Anhang zur Heideggers Rektoratsrede*. Berlin: Akademie Verlag.
- Celikates, R., Hoppe, K., Loick, D., Nonhoff, M., von Redecker, E. & Vogelmann, F. (2021). *Machtverhältnisse statt Mythen. Für ein emanzipatorisches Verständnis von Wissenschaftsfreiheit*. <https://geschichtedergewerke.ch/machtverhaeltnisse-statt-mythen-fuer-ein-emanzipatorisches-verstaendnis-von-wissenschaftsfreiheit/print>
- CHE Centrum für Hochschulentwicklung. <https://www.che.de>
- Commission Communication on a European strategy for universities. (2022). Strasbourg: European Commission. <https://education.ec.europa.eu/document/commission-communication-on-a-european-strategy-for-universities>
- Dewes, T. (2021). *Wissensmanagement – Die Universität als innovatives Unternehmen?* Dissertation. Aachener Studien zur Wirtschafts-, Sozial- und Technologiegeschichte, 24. Aachen: RWTH Aachen.
- Digital Reset. Redirecting Technologies for the Deep Sustainability Transformation (2022). *Digitalization for Sustainability (D4S)*. Berlin: TU Berlin. <https://doi.org/10.14279/depositonce-16187.2>
- Eichler, M. (2012). Die Wahrheit des Mythos Humboldt. *Historische Zeitschrift*, 294(1), 59–78.
- Etzkowitz, H., Bikkulov, A., Kovaleinen, A., Leitner, K. H., Poutanen, S., Grey, D., Leonchuck, L., Axelberg, J., Plonski, G. A. & Almeida, M. (2017). Metrics for the Entrepreneurial University. *GEUM White Paper – Metrics for the Entrepreneurial University*. Triple Helix Working Papers Series WPS, 1, 2017. <https://www.triplehelixassociation.org/working-papers/metrics-for-the-entrepreneurial-university>
- Fényes, S. & Glaubitz, M. (2016). Weiterbildung – das System der Zukunft. *Weiterbildung*, 1/2016, 20–22.
- Groß, D. & Morisch, S. (2018). Freiheit und Verantwortung – Leitplanken der Wissenschaft? Einführung. Teoksessa D. Groß & J. Nebe (toim.) *Forschung zwischen Freiheit und Verantwortung. Die wissenschaftshistorische Perspektive*. Studien des Aachener Kompetenzzentrums für Wissenschaftsgeschichte. Band 20. Kassel: Kassel University Press GmbH.

- Hermes, Michael (2002). *2. Juni 1967– Die Westberliner Studentenproteste und der Tod Benno Ohnesorgs*. Berlin: Rosa Luxemburg Stiftung. <https://www.rosalux.de/publikation/id/3457/2-juni-1967-die-westberliner-studentenproteste-und-der-tod-benno-ohnesorgs>
- Himpsl, F. (2017). *Die Freiheit der Wissenschaft: eine Theorie für das 21. Jahrhundert*. Wiesbaden: J. B. Metzler. <https://doi.org/10.1007/978-3-658-17383-8>
- de Jong, M. (2021). Inclusive Capitalism: The Emergence of a New Purpose Paradigm in Economics and Business Administration and Its Implications for Public Policy. *Global Public Policy and Governance*, 1(2), 159–174. <https://doi.org/10.1007/s43508-021-00020-z>
- Koskiahio, B. (2022a). Saksalainen yliopisto: oppineiden tasavallasta toiminnan ristiriitoihin. *Tieteessä tapahtuu*, 4/2022. <https://www.tieteessatapahtuu.fi/numerot/5-2022/saksalainen-yliopisto-oppineiden-tasavallasta-toiminnan-ristiriitoihin>
- Koskiahio, B. (2022b). Saksan akateeminen prekariaatti – Saksan nyky-yliopiston ongelma. *Politiikasta.fi*, 25.10.2022. <https://politiikasta.fi/akateeminen-prekariaatti-saksan-nyky-yliopiston-ongelma>
- Kreckel, R. (2020). Rahmenbedingungen von Hochschulpolitik in Deutschland. Teoksessa D. Simon & A. Knie, & S. Hornbostel (toim.) *Handbuch Wissenschaftspolitik*. 2. painos. Berlin: Springer.
- Mittelstrass, J. (2010). The Future of University. *European Review*, 18(1), 181–189. doi:10.1017/S106279870999038X
- Raiser, L. (1964). Akademische Freiheit für die Falschen? Haastattelu. *Der Spiegel* 7/1964. <https://www.spiegel.de/politik/akademische-freiheit-fuer-die-falschen-a-337d4ad5-0002-0001-0000-000046163065>
- Rosa Luxemburg Stiftung. Berlin. <https://www.rosalux.de>
- Rüegger, H.-U. (2010). Universitas – was eint die Vielfalt? Teoksessa H.-U. Rüegger (toim.) *Quo vadis universitas? Kritische Beiträge zur Idee und Zukunft der Universität*. Nr. 14, 23. Juni 2010. Zürich: Universität Zürich. https://www.theologie.uzh.ch/dam/jcr:00000000-0162-6825-ffff-ffff8f8fce6f/QVU_14.pdf
- Rüegger, H.-U. & Arioli, M. & Murer, H. (toim.) (2009). *Universitäres Wissen teilen. Forschende im Dialog*. Universität Zürich. Zürich: Hochschulverlag AG an der ETH Zürich.
- Stapelfeldt, G. (2009). *Kritik der neoliberalen Zerstörung der Universität!* https://www.kritiknetz.de/images/stories/texte/Kritik_der_neoliberalen_Zerstörung_der_Universitaet.pdf
- Stichweh, R. (2016). Akademische Freiheit in europäischen Universitäten. Zur Strukturgeschichte der Universität und des Wissenschaftssystems. *Die Hochschule* 2/2016, 19–36. <http://www.diehochschule.de>
- Valtioneuvosto (2023). Selvitys: Akateeminen työ yliopistoissa muuttunut entistä monimuotoisemmaksi. Tiedote 25.1.2023. Helsinki: Valtioneuvosto. <https://vnk.fi/-/selvitys-akateeminen-tyo-yliopistoissa-muuttunut-entista-monimuotoisemmaksi>
- Özmen, E. (2015). Wissenschaft. Freiheit. Verantwortung. Über Ethik und Ethos der freien Wissenschaft und Forschung. *Ordnung der Wissenschaft*, 2(2015), 65–72. https://ordnungderwissenschaft.de/wp-content/uploads/2020/03/11_ozmen_wissenschaft_2015.pdf
- Özmen, E. (2021). Einleitung: Wissenschaftsfreiheit im Konflikt. Teoksessa E. Özmen (toim.) *Wissenschaftsfreiheit im Konflikt. Grundlagen, Herausforderungen und Grenzen*. Berlin: J. P. Metzler.

MUUT LÄHTEET

Saksalaisia tutkijaopettajia koskeva aineisto, kerätty vuosina 2022–23 sähköpostitse. Eri yliopistojen yhteiskuntatieteiden ja arkkitehtuurin tutkijoita koskeva asiantuntija-aineisto kuvaa, miten yliopistojen murros näkyy konkreettisesti tutkijan työssä.